

A. J. Wiggers

Wetlands, een beknopte analyse van hun karakter

Sedert de op 2 februari 1971 te Ramsar (Iran) tot standgekomen 'Overeenkomst inzake watergebieden van internationale betekenis, in het bijzonder als verblijfplaats van watervogels', speelt het begrip Wetlands een bijzondere rol in de internationale en nationale natuurbescherming.

Wanneer men in de internationale vakliteratuur van geografen of geomorfologen zoekt naar een sluitende definitie of klassificatie van Wetlands komt men bedrogen uit. In de aardwetenschappen zijn Wetlands gebieden die veelal slechts korte tijd (geologisch gesproken) kunnen bestaan. Immers, meren en verwante watergebieden zijn gedoemd langs natuurlijke weg òf te worden gedraineerd door riviersystemen in hun evolutie òf te worden geëlimineerd door sedimentatie of verlanding. Men realiseert zich echter dat deze processen geleidelijk verlopen en dat de natuur, in tegenstelling tot de mens, in dit geval niet onverhoeds werkt. Alleen ondiepe kustgebieden zijn geologisch gezien blijvende fenomenen en door de rijzing van de zeespiegel in de laatste 15.000 jaar komen deze thans over relatief grote oppervlakten voor. Ten aanzien van het noordelijk gedeelte van het noordelijk halfrond zijn we thans rijkelijk voorzien van Wetlands doordat het landijs het voordien aanwezige fluviaatle patroon zodanig heeft ontregeld dat vele meren en moerassen zijn ontstaan. Men denke in dit verband aan een land als Finland. Voorts heeft het extreem koude, periglaciaal klimaat tijdens de laatste fase van het Pleistoceen ons een zeer groot aantal afvoerloze depressies geschonken.

Indeling van Wetlands

In de vertaling van de Conventie in het Nederlands is sprake van: 'Moerassen, vennen, veen- of watergebieden, of deze nu zijn natuurlijk of kunstmatig, blij-

vend of tijdelijk, met stilstaand of stromend water, zoet, brak of zout en evenzeer gebieden met zeewater waarvan de diepte bij eb niet meer is dan 6 meter.'

Deze opsomming is nogal onoverzichtelijk, vandaar dat er diverse pogingen zijn gedaan een klassificatie op te stellen. Thans wordt die van Isakor (1966) veelal gehanteerd, geamendeerd door Eber (1969). Er worden 3 hoofdgroepen onderscheiden, verdeeld in 10 groepen, welke ieder weer een aantal subgroepen omvatten (in totaal 25).

Indeling van typen wetlands:

- Kustgebieden
 - 2 Ondiepe zeeën
 - 5 Baaien en zeestraten
 - 2 Rivermonden
 - 2 Kusten
- Rivierdalen
 - 3 Rivieren en riviervlakten
 - 2 Stuwmeren
- Andere gebieden
 - 4 Meren
 - 2 Venen
 - 1 Niet permanente wateren
 - 2 Kunstmatige vijvers

Bij een nadere beschouwing van deze tabel zal blijken dat het aantal typen Wetlands zeer groot is en dat het noodzakelijk is criteria te hanteren bij de aanmelding van Wetlands in het kader van de Conventie.

Reeds lang vóór 1962, het jaar waarin een internationale conferentie te Les Saintes Maries de la Mer (Fr.) werd georganiseerd door de ICBP (International Council for Bird Preservation), de IWRB (International Waterfowl Research Bureau) en de IUCN (Internatio-

nal Union for Conservation of Nature and Natural Resources), is door natuurbeschermers in het algemeen en ornithologen in het bijzonder, aandacht geschonken aan de noodzaak water- en moerasgebieden effectief te beschermen en te beheren. De hierboven genoemde conferentie, veelal aangeduid als de MAR-conferentie, kan worden gezien als startpunt van de internationale, gecoördineerde activiteiten ter bescherming van Wetlands. De lijst van de te beschermen Wetlands, veelal aangeduid als de MAR-Lijst, kwam gereed in 1965 en werd uitgegeven door de IUCN.

Mede door het feit dat de volgende bijeenkomst, als Second European Meeting on Wildfowl Conservation in 1966 in Noordwijk plaatsvond, speelde Nederland een vooraanstaande rol in de voorbereiding tot het opstellen van een internationaal verdrag, welke het hoofdbestanddeel is geworden van de Ramsar-Conventie in 1971.

Criteria

Artikel 2, lid 2 van de Conventie luidt: 'Watergebieden dienen voor opname in de Lijst in aanmerking te komen op grond van hun internationale betekenis in ecologisch, botanisch, limnologisch of hydrologisch opzicht. In de eerste plaats dienen watergebieden van internationale betekenis voor watervogels in elk seizoen te worden opgenomen.'

In dit artikel zijn criteria en prioriteiten aan de orde, doch deze zijn nog zeer vaag. Deze vaagheid leidde tot de noodzaak van de instelling van een speciale Commission on Criteria. Het werkmondde uit in de zogenaamde Heiligenhafen-criteria van 1974. Men onderscheidde vier groepen van criteria: — criteria verband houdend met de betekenis van wetlands voor populaties en soorten van watervogels; — criteria aangaande het representatie-

ve of unieke karakter van Wetlands;
 — criteria betreffende het wetenschappelijk onderzoek en de educatieve en recreatieve waarden van Wetlands;
 — criteria betreffende de uitvoerbaarheid van bescherming en beheer.

Deze criteria zijn o.a. uitvoerig besproken in 1977 (Bad Godesberg), waarbij vooral aan de criteria van groep 4 (uitvoerbaarheid van bescherming en beheer) veel aandacht is besteed.

Met name voor en tijdens de conferentie in Italië in 1980 (de Cagliari-conferentie) is verder aan de criteria gesleuteld hetgeen resulteerde in een nieuwe opzet.

De criteria vallen thans in drie groepen uiteen:

— kwantitatieve criteria ten aanzien van de betekenis voor watervogels (In deze reeks criteria komt voor het veel geciteerde en veel gehanteerde criterium: regelmatig aanwezig zijn van 1% van de individuen van een populatie van een soort of ondersoort van watervogels);

— algemene criteria ten aanzien van planten en dieren;

— criteria ten aanzien van het representatieve of unieke karakter van een Wetland.

Wanneer men de ontwikkelingen ten aanzien van de criteria nauwkeurig analyseert (indringender dan in dit korte bestek mogelijk is) kan worden opgemerkt dat deze thans zijn aangescherpt, doch ook dat aan andere organismen dan watervogels meer aandacht is geschonken. Zo komt nu een gebied in aanmerking te worden aangewezen als Wetland als het een beduidend aantal zeldzame, kwetsbare of bedreigde soorten of ondersoorten van een plant of dier herbergt. Een onecht criterium als: 'speelt een belangrijke rol in zijn gebied als habitat van planten en van aquatische of andere dieren met wetenschappelijke of economische betekenis' is vervangen door het criterium: 'is van bijzondere waarde als habitat van planten en dieren in een kritisch stadium van hun biologische cyclus'.

De klemtoon blijft vallen op watervogels, doch dat is inherent aan de totstandkoming van de Conventie en dat moet ook zo blijven!

Dr. A. J. Wiggers
 Rijksinstituut voor Natuurbeheer
 Kemperbergerweg 67
 6818 RM Arnhem

Wettelijke bescherming

van Wetlands

K. Langelaar

Zoals ook in het voorgaande artikel blijkt, kent het verdrag van Ramsar twee doelstellingen: een ornithologische en een meer algemene ecologische.

Het verdrag is door het Nederlands parlement in 1980 geratificeerd. Alle politieke partijen begroetten het met instemming als 'een mijlpaal in de geschiedenis van de vogelbescherming'.

De andere doelstelling van het verdrag, de ruimere ecologische bleef echter onderbelicht.

Het belang van wetlands omvat nochtans meer dan louter de avifauna. In de Memorie van Toelichting op de goedkeuringswet is dat ook aangeduid:

'Het zou echter van een beperkte visie getuigen het belang van de wetlands slechts af te meten naar hun betekenis voor vogels en met name voor trekvogels. Kenmerkend zijn immers voor de wetlands — evenals dat het geval is bij andere natuurwetenschappelijk belangrijke gebieden — de samenhang tussen en de combinatie van verschillende levensgemeenschappen, die met elkaar in een zeker evenwicht staan. Een evenwicht dat door 's mensen toedoen eenvoudig uit balans te brengen is. Het zijn bovendien niet alleen wetenschappelijke waarden, die voor de instandhouding van dit soort natuurgebieden pleiten, maar evenzeer kan gesteld worden dat het hier gaat om waarden waarbij onze cultuur in het geding is. Deze — zo moeilijk te omschrijven — waarden winnen aan gewicht naarmate duidelijk wordt dat zij in stand gehouden worden ondanks de druk, die daarop wordt uitgeoefend door groeperingen die materiële belangen voorstaan.

Naar mijn mening is het wenselijk dit tweede aspect te benadrukken, meer nog dan de Memorie van Toelichting dat doet. Bij de noodzaak wetlands te beschermen is er meer aan de hand dan een tegenstelling tussen culturele waarden en materiële belangen. Die tegenstelling, die doet denken aan ecologie versus economie is dikwijls een schijntegenstelling. Zeker, het is de taak van de milieubeschermingsorganisaties om in een wereld die teloor dreigt te

gaan aan kortzichtige materiële belangenbehartiging telkens opnieuw te beklemtonen dat natuur voor velen een culturele waarde vertegenwoordigt die als zodanig, om zichzelf gewaardeerd behoort te worden. Maar het zou onverstandig zijn om economische argumenten te laten liggen wanneer mede daarmee de aantasting van een wetland kan worden bestreden.

Zo is bijvoorbeeld enige jaren geleden afgezien van de uitbreiding van de haven van Den Helder omdat de daarvoor vereiste werken op het Balgzand een nadelige invloed zouden hebben op de stand van bepaalde vissen in de Noordzee. Het vooruitzicht van economische schade voor de visserij heeft derhalve de ecologische argumenten voor het behoud van het Balgzand versterkt.

Het is ook de gedachtengang die aan de World Conservation Strategy van de United Nations en het IUCN ten grondslag ligt. Wetlands, in het bijzonder coastal wetlands zijn daarin omschreven als 'life support systems' van vitaal belang voor elke samenleving, ongeacht de staat van ontwikkeling waarin deze verkeert. Het belang voor de mensheid wordt dan ondermeer geïllustreerd met het feit dat de verontreiniging van het kustwater van de USA de visserij aldaar jaarlijks USA 86 miljoen schade toebrengt.

Is in het perspectief van het voorafgaande de huidige bescherming van wetlands in Nederland toereikend? Wetlands genieten juridische bescherming door middel van diverse rechtsinstrumenten. De belangrijkste daarvan zijn: — **Privaatrechtelijk:** Op grond van art. 1401 van het Burgerlijk Wetboek kan de eigenaar van een wetland een rechtsgeding aanspannen ingeval van schadelijke aantasting. Zo heeft de Staat, als eigenaar van het IJsselmeer, geprocedeerd tegen de gemeente Huizen die ongezuiverd rioolwater op het IJsselmeer loosde. En zo heeft Natuurmonumenten geprocedeerd tegen vuilstort in haar gebied de Stikke Trui.

— **Milieuhygiënische wetten:** Wetten als de Wet verontreiniging oppervlaktewateren, de Wet inzake de luchtveront-